

Глава 8 Загальні висновки та актуальні проблеми Шляхи та способи їх розв'язання

8.1 Загальні висновки та актуальні проблеми

Надзвичайні ситуації та стан травматизму

Надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру є суттєвими джерелами ризику для життєдіяльності населення.

Станом на 31.12.2015 до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки внесено 9919 об'єктів підвищеної небезпеки, що знаходяться у власності або користуванні 4126 суб'єктів господарювання. Зростання ризику виникнення техногенних надзвичайних ситуацій в Україні обумовлено тим, що в останні роки в найбільш відповідальних галузях об'єкти підвищеної небезпеки та потенційно небезпечні об'єкти мають напрацювання проектного ресурсу на рівні 50-70%, іноді досягаючи перед аварійного рівня.

Аналіз розвитку природних катастрофічних явищ в Україні показує, що, незважаючи на науково-технічний прогрес, захищеність людей і техносфери від природних небезпек не збільшується, а кількість жертв руйнівних природних явищ і матеріальні збитки в останні роки зростають. На даний час в Україні є розуміння того, що природні катастрофи - це глобальна проблема, яка є джерелом глибоких гуманітарних потрясінь і є одним з найважливіших факторів, що визначають сталий розвиток економіки.

У 2015 році в Україні зареєстровано 148 надзвичайних ситуацій (далі – НС), які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілились на:

техногенного характеру	- 63;
природного характеру	- 77;
соціального характеру	- 8.

Внаслідок цих надзвичайних ситуацій загинуло 242 особи (з них 40 дітей) та 962 – постраждало (з них 422 дитини).

За масштабами надзвичайні ситуації, що виникли у 2015 році, розподілились на:

державного рівня	- 2;
регіонального рівня	- 9;
місцевого рівня	- 62;
об'єктового рівня	- 75.

Порівняно з аналогічним періодом 2014 року загальна кількість НС у 2015 році збільшилась на 3,5% (збільшення сталося за рахунок зростання понад 30% кількості НС природного характеру). Збільшення на 41,5% кількості постраждалих в НС у 2015 році сталося за рахунок зростання їх частки в НС, пов'язаних із інфекційною захворюваністю та отруєнням людей, а також НС соціального характеру (спричиненої протиправними діями терористичного спрямування, що здійснюються незаконними воєнізованими формуваннями на території Донецької та Луганської областей).

Упродовж 2015 року серед НС техногенного характеру найбільшу частку склали пожежі та вибухи – 18% загальної кількості НС, а серед НС природного характеру – медико-біологічні НС – 22%.

Загальна кількість НС зменшилася на 16%.

У 2015 році зареєстровано зростання більш ніж у 3 рази кількості НС, пов'язаних із інфекційними захворюваннями сільськогосподарських тварин.

Майже в 2 рази зросла кількість НС, пов'язаних із пожежами в природних екосистемах, на 65% зросла кількість НС у системах життєзабезпечення та на 50% – кількість НС, унаслідок пожеж у будівлях та спорудах житлової призначеності.

За усіма іншими видами НС спостерігається тенденція до зменшення кількості НС.

Найбільшу кількість НС, що виникли упродовж 2015 року, зафіксовано у м. Києві (14 НС) та Київській області (13 НС). На території Харківської та Чернігівської областей зареєстровано по 9 НС, а на території Полтавської області – 8 НС. У Донецькій, Одеській, Миколаївській та Сумській областях виникло по 7 НС, у Волинській – 6 НС. На території Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької, Житомирської, Тернопільської та Черкаської областей обліковано по 5 НС, у Львівській, Херсонській, Хмельницькій та Чернівецькій областях зареєстровано 4 НС, у решті областей України сталося по 2 – 3 НС.

Аналіз стану промислової безпеки в Україні свідчить, що у 2015 році кількість нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом, порівняно з минулим роком зменшилась на 33%, або на 2058 нещасних випадків (на підприємствах України у 2015 році травмовано 4260 осіб, у 2014 році – 6318 осіб), а кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком, пов'язаних з виробництвом, порівняно з аналогічним періодом минулого року зменшилась на 32%, або на 173 нещасних випадки (на підприємствах України у 2015 році смертельно травмовано 375 осіб, у 2014 році – 548 осіб).

Стан техногенної безпеки

Безпека на транспорті

Загальний стан безпеки дорожнього руху не повною мірою задовольняє очікування суспільства, що спонукає до вжиття невідкладних заходів, спрямованих на вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху і створенням безпечних та комфортних умов для всіх учасників дорожнього руху.

Кількість дорожньо-транспортних пригод у 2015 році зменшилася на 3.21%, що складає випадків - 4605 (з 143319 до 138714). Разом з тим, на 420 більше скоєно автопригод з постраждалими (ріст на 1.67%).

Кількість учасників дорожньо-транспортних пригод збільшилась на 3.42%, що складає кількість осіб - 9779 (з 285699 до 275920), з них кількість загиблих зменшилася на 6.93%, що складає кількість осіб - 298 (з 4303 до 4005), кількість травмованих учасників дорожнього руху збільшилась на 1.69%, що складає кількість осіб - 526 (з 31127 до 31653).

У 2015 році на автошляхах держави майже кожен 21 хв траплялося ДТП з потерпілими, практично через кожну 131 хв в автопригодах гинула людина. В середньому за добу в автопригодах гинуло 11 осіб та діставали тілесних ушкоджень близько 87 учасників дорожнього руху.

Пожежна безпека

За результатами проведеного впродовж 2015 року фахівцями Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту моніторингу стану з пожежами та наслідками від них на основі звітних даних, отриманих від територіальних органів ДСНС України в областях і місті Києві, зареєстровано 79581 пожежа, що більше на 15,5 % ніж за 2014 рік.

Кількість людей, загиблих унаслідок пожеж, зменшилась на 13,3 % і склала 1947 проти 2246. Кількість травмованих на пожежах також зменшилась на 6,2 % і склала 1360 проти 1450.

Матеріальні втрати, завдані пожежами, склали 5 млрд 676 млн 392 тис. грн, з яких прямі збитки становлять 1 млрд 458 млн 296 тис. грн, а побічні – 4 млрд 218 млн 96 тис. грн

За звітний період в Україні в середньому щодня виникало 218 пожеж, унаслідок яких гинуло 5 і отримувало травми 4 людини, вогнем знищувалося або пошкоджувалося 74 будівлі та споруди та 11 одиниць транспортних засобів, щоденні матеріальні втрати від пожеж становили 15,6 млн грн.

Кожною 21 пожежею знищувалась або пошкоджувалась одиниця техніки. Найчастіше це відбувалося в Черкаській та Чернівецькій (кожна 9), Полтавській та Хмельницькій (11), Закарпатській (12), Волинській та місті Києві (14), Вінницькій (15), Рівненській, Сумській та Кіровоградській (16), Херсонській (18) та Чернігівській (19), Миколаївській, Тернопільській та Одеській (20) областях.

Основними причинами незадовільного стану протипожежного захисту об'єктів були:

несправність або непрацездатність систем пожежної сигналізації; несправність автоматичних систем пожежогасіння; несправність джерел протипожежного водопостачання та тривалий термін експлуатації водогонів; неготовність персоналу об'єктів до дій у разі виникнення пожежі; недостатня кількість підрозділів МПО та їх незадовільне матеріально-технічне забезпечення.

Безпека на водних об'єктах

За підсумками 2015 в Україні року спостерігається збільшення кількості врятованих людей на 11,3% (з 681 особи у 2014 році до 758 осіб у 2015 році) та зниження кількості потонулих людей на 15,4% (з 1486 осіб у 2014 році до 1232 осіб у 2015 році), проте в 2013 і 2014 рр. відзначалося значне зростання даного показника.

Зросла кількість врятованих на воді дітей і склала 13,1% від загальної кількості врятованих у 2015 році, у 2014 році цей показник склав 10,4%.

Разом з тим, кількість дітей, що потонули теж зросла і склала 8,7% від загальної кількості потонулих у 2015 році, у 2014 році цей показник склав 8,1%.

У зв'язку з цим можна відзначити, що за останні кілька років кількість врятованих на воді (дорослих і дітей) помітно зростає, загибель людей на водних об'єктах в Україні скорочується, але, на жаль, у 2015 дітей потонуло на 34,9% більше ніж у 2014 році.

Загальноукраїнський (середній) показник потонулих людей на водних об'єктах по Україні за 2015 рік склав 3,5 чол. на 100 тис. осіб населення (аналогічний показник попереднього року склав 4,3 чол.).

Основними причинами загибелі людей на водних об'єктах є:

- недостатній рівень та ефективність інформаційно-профілактичної роботи серед населення з питань запобігання нещасним випадкам на водних об'єктах;
- недотримання громадянами правил поведінки на воді, купання у нетверезому стані, необережність при ловлі риби тощо;
- низька оперативність рятувальних підрозділів при реагуванні на нещасні випадки на воді;
- зволікання органів місцевого самоврядування, власників та орендарів водних об'єктів щодо визначення місць відпочинку населення на воді, купання та рибальства;
- невпорядкованість більш як на 90% водних об'єктів місць для відпочинку та купання, відсутність на них попереджувальних та інформаційних знаків, а також рятувальних постів;
- низький рівень ефективності заходів щодо попередження нещасних випадків і

Не вирішеними відповідно до законодавства та у необхідному обсязі залишаються питання стосовно фінансування заходів з організації рятування на водах, утворення комунальних рятувально-водолазних станцій на місцевому рівні.

Радіаційна безпека

В Україні експлуатується 15 енергоблоків на 4 АЕС, які перебувають в управлінні Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом». Радіаційні параметри, що характеризують роботу АЕС, в 2015 році не перевищували нормативних значень, а радіаційний захист персоналу і населення забезпечувався на достатньо високому рівні.

Аналіз порушень, що виникли на реакторних установках АЕС України у 2005-2015 роках, вказує на майже трикратне зменшення їх кількості. Однак в період з травня 2015 року по травень 2018 року закінчуються проектні терміни експлуатації 7 енергоблоків АЕС України, що обумовить необхідність прийняття рішення щодо можливості продовження термінів експлуатації цих енергоблоків.

Під час виконання робіт з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, перевищень контрольних рівнів індивідуальних річних доз опромінення персоналу ЧАЕС та підрядних організацій не зафіксовано. На ДСП ЧАЕС контрольний рівень зовнішнього опромінення персоналу становить 13 мЗв/рік, для підрядних організацій – до 18

мЗв/рік.

Хімічна безпека

В Україні налічується 931 об'єкт, де зберігаються або використовуються у виробничій діяльності 308,07 тис. т небезпечних хімічних речовин (НХР), зокрема 4,08 тис. т хлору, 202,66 тис. т аміаку та 101,33 тис. т інших небезпечних хімічних речовин. За ступенем хімічної небезпеки вони розподіляються таким чином: I ступінь – 65, II – 128, III – 178, IV – 567 одиниць.

У зонах вірогідного хімічного забруднення мешкає майже 10,24 млн осіб, що складає 22,6% від загальної кількості населення країни. Частка мешканців областей, які можуть опинитися в зоні хімічного забруднення, складає в Дніпропетровській області 78,4%, Донецькій – 52,0%, Запорізькій – 53,2%, Сумській – 40,6%, Черкаській – 43,9%. Найбільш поширюваними НХР в промисловості є: аміак, хлор, діоксид азоту, концентровані азотна та сірчана кислоти, метанол, бензол, карбамідно-аміачні суміші, їдкий натр, формалін.

Рівень безпеки більшості хімічно небезпечних об'єктів виробництва обумовлюється як моральним старінням застосовуваних технологій, так і ресурсним зношенням, моральним і фізичним старінням основних фондів.

Безпека в електроенергетичних системах

Об'єднана енергетична система (ОЕС) України є однією з найбільш потужних в Європі та включає в себе вісім регіональних систем, до складу яких входять: 4 АЕС, 14 ТЕС, 7 ГЕС, 3 ГАЕС, 97 ТЕЦ, малі ГЕС, ВЕС та інші системи загальною потужністю 54 504,4 МВт, а також близько 23 тис. км магістральних та міждержавних електричних мереж напругою 220-750 кВ та 996 тис. км розподільчих мереж напругою 0,4-150 кВ.

Основними проблемами функціонування ОЕС України є:

незбалансованість структури генеруючих потужностей, нестача ресурсів для ефективного регулювання потужності та частоти;

спрацьованість і технічна застарілість обладнання;

недостатня пропускна спроможність низки системоутворювальних ЛЕП для передачі потужності;

недостатні обсяги засобів регулювання напруги та компенсації реактивної потужності;

недостатній рівень оснащення засобами телемеханіки, релейного захисту та автоматики, моніторингу та діагностики;

недосконалість систем диспетчерського керування.

Через відсутність необхідних обсягів маневрових та пікових потужностей ОЕС не в змозі забезпечити оптимальний графік навантажень, вимоги з частоти, рівні напруги і, насамкінець, ефективну синхронну паралельну роботу з енергетичними об'єднаннями країн Європи.

Безпека об'єктів житлового призначення та життєзабезпечення населення

Аналіз стану основних фондів, технічного обладнання систем життєзабезпечення в Україні та надзвичайних ситуацій, що мали місце на них останнім часом, свідчить про їх критичний стан.

Переважає більшість надзвичайних ситуацій виникли в зв'язку з незадовільним технічним станом споруд, конструкцій, обладнання і інженерних мереж та їх значною зношеністю унаслідок закінчення нормативного строку експлуатації – нормативного ресурсу, невиконання нормативних обсягів планово-попереджувальних ремонтів, порушення регламенту експлуатації та недостатня надійність функціонування в умовах екстремальних природних явищ.

За підрахунками спеціалістів, спрацьовання зазначених об'єктів у різних галузях економіки становить 50–70 відсотків і має тенденцію до зростання.

Безпека об'єктів нафтогазового комплексу

Газотранспортна система (ГТС) України включає: магістральні газопроводи – 23,0 тис. км; газопроводи-відгалуження – 16,7 тис. км., 73 компресорні станції (КС), 110 компресорних цехів, 710 газоперекачувальних агрегатів, 1502 газорозподільних станцій, 13 підземних сховищ газу (ПСГ) та об'єкти інфраструктури, які забезпечують функціонування системи.

Система підземних сховищ газу (ПСГ) України – одна з найбільших у світі і складається з 13 об'єктів.

Підземні газосховища характеризуються:

активним об'ємом газу - 31,95 млрд м³

добовою продуктивністю - 260 млн м³/добу

Підземні газосховища газу можуть забезпечувати:

50 % річного споживання країни;

60 % добового споживання країни.

Протягом 2015 року газотранспортною системою України протранспортовано споживачам України 33,7 млрд м³ природного газу, транзит газу склав 67,1 млрд м³, зокрема до країн Європи 64,2 млрд м³, до Республіки Молдови – 2,9 млрд м³.

Головною проблемою трубопровідного транспорту, що суттєво впливає на стан техногенної безпеки, є наявність значної кількості основних засобів виробництва із понаднормативними строками експлуатації. Безпечній експлуатації газо-, нафто- та продуктопроводів зашкоджує неправомірне використання охоронних зон, в яких здійснюється будівництво житла, дачних масивів та інших об'єктів, а також розукомплектування та розкрадання вузлів, деталей на об'єктах газо-, нафто- та продуктопроводів.

Не вирішено питання оповіщення населення (створення і функціонування спеціальних систем оповіщення), яке мешкає поблизу об'єктів трубопровідного транспорту та проводить сільськогосподарські роботи в охоронних зонах магістральних газопроводів.

Безпека підземних споруд, шахт та гірничих виробок

Вугільна промисловість України є найбільш складною галуззю, де виробництво та охорона праці залежать від гірничо-геологічних умов залягання пластів, стану шахтного фонду і гірничого устаткування, забезпечення підприємств засобами захисту працюючих, наявності кваліфікованих кадрів та від рівня організації виробництва і дисципліни праці.

Станом на 01.01.2016 із 90 шахт підпорядкованих Міненерговугілля, 55 шахт знаходяться на території тимчасово непідконтрольній українській владі та 35 шахт знаходяться на території підконтрольній державній владі.

З грудня 2014 року підприємства, які розташовані на території, де українська влада тимчасово не здійснює свої повноваження, Міненерговугілля не звітують.

У 2015 році на вугільних підприємствах, підпорядкованих Міненерговугілля, сталося 405 випадків загального виробничого травматизму (на 28 випадки або 6% менше ніж у 2014 році).

Впродовж 2015 року сталося 7 випадків виробничого травматизму зі смертельними наслідками. Порівняно з аналогічним періодом 2014 року смертельний травматизм зменшився на 6 випадків (46 %).

Стан природної безпеки

Загрози метеорологічного характеру

У 2015 році порівняно з 2014 роком зафіксовано менше небезпечних (НЯ) та стихійних (СГЯ) метеорологічних явищ відповідно на 232 та 32 одиниці відповідно. Загалом упродовж року зафіксовано 2900 небезпечних метеорологічних явищ та 155 стихійних метеорологічних явищ; кількість випадків різкої зміни погоди (РЗП) зменшилася на 5 (загалом спостережено 95).

Найбільше небезпечних явищ погоди спостерігалось у період з квітня по липень (максимум у липні), стихійних явищ – у квітні липні та жовтні (максимум – у квітні).

У 2015 році спостерігалось 2 331 небезпечних метеорологічних явищ, що у порівнянні з 2013 роком менше на 362. Стихійних метеорологічних явищ спостерігалось 187, що у порівнянні з 2013 роком більше на 10, також у 2015 році зафіксовано 100 випадків різкої зміни погоди, що на 32 випадки більше, ніж у 2013 році.

Загрози геологічного характеру

Упродовж 2015 року до найбільш небезпечних ЕГП за збитками, завданими господарським об'єктам, належать зсуви, підтоплення, селі, абразія, переробка берегів водосховищ, карст та ерозія.

У зв'язку з обмеженим фінансуванням робіт з моніторингу ЕГП, польові роботи у 2015 р. проводились на обмежених площах території країни, що не дозволяє в повному обсязі оцінити стан ураженості всієї території. Тому часто дані надано за попередні роки.

Метеорологічні умови 2015 року були не сприятливими для суттєвої активізації ЕГП.

Домінуюче положення серед ЕГП займають зсуви внаслідок значного поширення майже у всіх адміністративних областях, насамперед, у місцях інтенсивного господарського освоєння.

Загрози гідрологічного характеру

Рівень технічного та технологічного оснащення гідрометеорологічних підрозділів не відповідає потребам сьогодення. Основними проблемами діяльності зазначених підрозділів є низький рівень виправданості та обмежені можливості щодо завчасного прогнозування таких стихійних гідрометеорологічних явищ, як: катастрофічні зливи, шквали, смерчі, швидкоплинні паводки на гірських річках українських Карпат та Криму.

На території України загальна площа зсувів становить 2 135 км². В активному стані перебуває 1 777 од зсувів, площею близько 94 км². Зсуви переважно охоплюють незначні площі, але їх прояви здатні спричинити швидкі деформації та руйнування об'єктів господарської діяльності. У зонах зсувів знаходяться 1 638 об'єктів господарської діяльності.

На території України породи, здатні до карстування, поширені на площі 447,17 тис. км², у межах зазначеної площі зафіксовано 27 089 проявів карстування.

У 2015 році метеорологічні умови не сприяли активізації екзогенних геологічних процесів, таких, як зсуви, підтоплення та карст.

Пожежі у природних екосистемах

Упродовж 2015 року виникло 6 надзвичайних ситуацій, пов'язаних із пожежами в природних екосистемах, що було утричі більше, ніж у 2013 році (2 НС), але слід зауважити, що у 2013 році їх кількість була найменшою за останні 20 років.

Всього у 2015 році зареєстровано 1 478 випадків лісових пожеж на площі 15 412 га. Всі пожежі в державному лісовому фонді ліквідовані відомчою пожежною охороною, лише у 161 випадку залучались сили ДСНС України.

Основними причинами пожеж було необережне поводження з вогнем, порушення правил пожежної безпеки, а також застосування протипожежних заходів у недостатніх обсягах.

Загрози медико-біологічного характеру

У 2015 році в Україні виникло 42 НС медико-біологічного характеру, внаслідок яких постраждало 489 осіб (з них 220 дітей) та загинуло 22 особи (з них 4 дітей). Кількість НС медико-біологічного характеру у 2015 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 10,5 %, але кількість постраждалих та загиблих осіб зменшилась на 13 % та на 35,3 %, відповідно. Збільшення кількості НС переважно пов'язано з окремими випадками екзотичних та особливо небезпечних інфекційних захворювань сільськогосподарських та диких тварин.

Серед усіх інфекційних хвороб, що реєструвались у країні, найбільший вплив на стан здоров'я населення мали: грип та інші інфекційні хвороби дихальних шляхів, а також вірусний гепатит, гострі кишкові захворювання, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, інфекції, керовані

засобами специфічної профілактики. Варто зазначити, що захворюваність на туберкульоз та ВІЛ-інфекцію залишається найбільш серйозною медико-соціальною та народногосподарською проблемою країни, яка загрожує національній безпеці.

Ризики потенційних небезпек для населення України

Аналіз динаміки і стану природної та техногенної безпеки в Україні показав, що в цілому кількість надзвичайних ситуацій має за останнє десятиліття тенденцію до зниження. Позитивна динаміка кількості виникнення надзвичайних ситуацій позначилася на статистиці потерпілих (загиблих та постраждалих) унаслідок виникнення надзвичайних ситуацій. Кількість постраждалих зменшується від 2 330 осіб у 2004 році до 680 у 2015 році. Кількість загиблих коливається у меншому діапазоні, але теж має тенденцію до зменшення.

В Україні середня величина індивідуального ризику загинути внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій у 2004 році становила $8,9 \cdot 10^{-6}$, в подальшому вона збільшувалась і у 2007 році дорівнювала $1,32 \cdot 10^{-5}$. Крім того, збільшення величини індивідуального ризику спостерігалось і у 2015 році. Така негативна динаміка пояснюється збільшенням кількості загиблих внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та скороченням чисельності населення країни. Період з 2010 по 2013 рік характеризується зменшенням рівня індивідуального ризику ($7,9 \cdot 10^{-6}$ у 2010 році та $5,6 \cdot 10^{-6}$ у 2013 році).

Оцінюючи рівень індивідуального ризику загинути внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій, слід відзначити найвищий його показник у Сумській області. Також висока ймовірність постраждати від наслідків надзвичайних ситуацій є в Одеській, Харківській, Донецькій та Херсонській областях. У Івано-Франківській та Чернівецькій областях показник індивідуального ризику дорівнював нулю через те, що внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій не загинула жодна людина. Кількість загиблих та постраждалих не має кореляційного зв'язку з кількістю надзвичайних ситуацій.

Для підвищення ступеня захищеності населення і територій України від надзвичайних ситуацій, зменшення ризиків їх виникнення та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру необхідно запроваджувати сучасні методи управління ризиками, що дозволить забезпечити досягнення гарантованого рівня безпеки громадянина і суспільства.

Сили цивільного захисту

ДСНС України безпосередньо брала участь у ліквідації НС силами аварійно-рятувальних загонів, підрозділами пожежної охорони та спецформувань, оперативними групами територіальних управлінь ДСНС України або координувала дії з ліквідації наслідків НС у 99 випадках з 148 (67 %).

До аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт у 148 НС залучалося понад 6,2 тис. осіб та понад 1,2 тис. одиниць техніки підрозділів органів виконавчої влади та підприємств. За цей період у ліквідації 99 НС було задіяно понад 3,0 тис. осіб особового складу та більше 500 одиниць техніки сил ДСНС України.

Протягом 2015 року в результаті вжитих заходів врятовано 2 тис. 862 особи.

У 2015 році піротехнічними підрозділами ДСНС України здійснено 8 тис. 81 виїзд, під час яких виявлено, вилучено та знищено 50 тис. 152 вибухонебезпечних предметів часів минулих війн.

За участю державних пожежно-рятувальних підрозділів було ліквідовано 79 тис. 640 пожеж (у 2014 році – 67 тис. 202 пожежі), врятовано життя 2 тис. 42 особам, проти

2 тис. 512 осіб у 2014 році. Крім цього, врятовано матеріальних цінностей на суму 3 млрд 615 млн 444 тис. грн проти 67 млрд 378 млн 616 тис. грн 2014 році.

У 2015 році підрозділи 6 тис. 250 разів брали участь у ліквідації надзвичайних ситуацій, що в середньому становило 17 виїздів на добу або один виїзд щогодини.

Актуальним залишається питання технічного переоснащення формувань та служб

Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Понад 75 % автомобільної та пожежно-рятувальної техніки складають зразки з термінами експлуатації від 15 до 45 років та потребують капітального ремонту або списання. Забезпеченість інженерною технікою (1961 - 1999 років випуску) складає 38,2 % від загальної потреби. Залишається недостатнім рівень забезпечення засобами захисту органів дихання особового складу пожежно-рятувальних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Практично відсутні сучасні засоби хімічної та радіаційної розвідки та спеціальне аварійно-рятувальне обладнання для ліквідації аварій на хімічно небезпечних об'єктах.

Не відповідають сучасним технічним вимогам наявні в аварійно-рятувальних та пожежно-рятувальних підрозділах техніка та засоби реагування.

Протягом поточного 2015 року системою авіаційного пошуку і рятування було забезпечено реагування на 14 авіаційних інцидентів та

9 авіаційних подій, з них 6 катастроф та 3 аварії, у яких загинуло 7 осіб та

6 осіб отримали травми різного ступеня тяжкості (у 2014 році – 31 інцидент та 11 авіаційних подій, з них 5 катастроф та 6 аварій, у яких загинуло 317 осіб та 13 осіб отримали травми різного ступеня тяжкості).

Протягом поточного 2015 року авіаційні пошуково-рятувальні сили і засоби ЄСПАРПР 78 раз приводились у готовність № 1, 16 разів залучались до пошуку і рятування (у 2014 році - 186 разів приводились у готовність № 1 та 12 разів виконували польоти на пошук і рятування).

Стан оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій

Апаратура, що використовується в діючих системах централізованого оповіщення, вичерпала ресурс експлуатації, застаріла і знята з виробництва. Ремонтні комплекти використано повністю. Через надмірні строки експлуатації збільшується кількість технічних несправностей. Мережа проводового радіомовлення (радіоточок), що залучається до оповіщення населення, скорочується кожен рік.

Існуючі системи оповіщення населення потребують модернізації з урахуванням розвитку сучасних (цифрових) технологій обробки зберігання та передачі інформації (перехід з аналогової на цифрову обробку, зберігання та передачу сигналів оповіщення та інформації).

На сьогодні нормативно – правові акти у сфері організації оповіщення при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій не відповідають вимогам сьогодення, зокрема: не передбачено залучення до оповіщення населення мобільних операторів зв'язку, інтернет – провайдерів, телерадіоорганізацій.

Унаслідок згорання мережі проводного радіомовлення значно зменшились можливості здійснення оповіщення населення про надзвичайні ситуації.

Середня площа покриття територіальними та місцевими системами централізованого оповіщення становить 81 % від площі населених пунктів в Україні.

Проблеми щодо функціонування автоматизованих систем централізованого оповіщення, насамперед, пов'язані з неналежним фінансуванням заходів, передбачених для удосконалення і розширення мережі оповіщення та інформування.

Стан захисних споруд цивільного захисту

Станом на 31.12.2015 в Україні на обліку знаходилось 22 202 захисні споруди цивільного захисту (5222 сховища та 16980 протирадіаційних укриття). У порівнянні з 2014 роком кількість захисних споруд зменшилась на 93 одиниці (всі – протирадіаційні укриття).

Основна частина захисних споруд цивільного захисту призначена для укриття найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, а також населення у зонах спостереження навколо АЕС. Разом з цим, переважна частина населення (більше 80 відсотків) планується до укриття у спорудах подвійного призначення та найпростіших

укриттях. Загалом, з урахуванням наявних захисних споруд цивільного захисту, споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів забезпечено укриття більш ніж 90 відсотків населення України.

За результатами здійснених перевірок, готовими до використання за призначенням визнані 9 відсотків захисних споруд, обмеженого готовими – 57 відсотків, 34 відсотки захисних споруд не готові до використання за призначенням. У порівнянні з 2014 роком стан готовності покращився на 8 відсотків від загальної кількості захисних споруд.

На сьогодні однією з основних причин неготовності захисних споруд до використання за призначенням є невідповідність діючим вимогам їх фільтровентиляційного обладнання, зокрема через перевищення граничних термінів експлуатації фільтрів–поглиначів та необхідності їх заміни.

Стан інженерного захисту територій

Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів та тих, що передбачені Загальнодержавною цільовою програмою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки, затвердженої Законом України, і які спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та на забезпечення захисту територій, населених пунктів і суб'єктів господарювання від їх наслідків, нині виконується не у повному обсязі.

Нормативна база щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту потребує удосконалення.

Відповідно до Зведеного загальнодержавного переліку суб'єктів господарювання до категорій цивільного захисту віднесено 2716 таких суб'єктів, з них центральними органами виконавчої влади – 1029 та місцевими органами виконавчої влади – 1687.

До категорії ЦЗ особливої важливості віднесено 246 суб'єктів господарювання, до 1 категорії ЦЗ – 414, до 2 категорії ЦЗ – 2056.

Стан біологічного захисту та забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення

У 2015 році державному санітарно-епідеміологічному нагляду підлягало 358,5 тис. суб'єктів господарювання, з них 39 тис. (11 %) таких, що віднесені до високого ступеня ризику виникнення НС біологічного характеру, 56 тис. - до середнього ступеня ризику (15 %) і 265 тис. - до незначного ступеня ризику (74 %).

На теперішній час у багатьох регіонах відслідковується тенденція до призупинення функціонування окремих санітарно-карантинних підрозділів, кількість яких у країні зменшилася на 25,5 % (із 102 у 2012 році до 76 на початок 2013-го року та до 73 - у 2015 році).

На сьогодні лише Головні управління та «Лабораторні центри Держсанепідслужби» на рівні областей спроможні виконати більшість видів досліджень при здійсненні контролю небезпечних факторів, а значна кількість міських і районних санепідстанов, які переважають в системі служби, виконують дослідження за обмеженим переліком показників і не можуть давати повної кваліфікованої оцінки з показників безпеки умов життєдіяльності людей.

Система державного санітарно-епідеміологічного нагляду потребує організаційного удосконалення.

Стан функціонування систем моніторингу і прогнозування

На теперішній час моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних систем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс.

Територіальні і функціональні підсистеми Єдиної державної системи цивільного

захисту не забезпечують належного щоденного збирання, оброблення, передавання та аналізування інформації про ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, відпрацювання запобіжних заходів та пропозицій щодо їх проведення.

Для створення дієвої системи моніторингу та прогнозування ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій необхідно рішенням Кабінету Міністрів України прийняти нормативно-правовий акт щодо створення і функціонування Системи моніторингу і прогнозування ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій та Положення про таку Систему та відповідно до нього поетапно у період 2017 – 2020 років здійснити низку заходів.

8.2 Шляхи та способи розв'язання проблем з питань цивільного захисту

Функціонування єдиної державної системи цивільного захисту

Основні шляхи розв'язання проблем щодо ефективного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- реалізація державної політики в сфері запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру повинна бути одним із пріоритетних напрямів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади;
- удосконалення нормативно-правового і нормативного забезпечення з питань цивільного захисту, насамперед, внесення змін і доповнень до Кодексу цивільного захисту України;
- реалізація Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 січня 2015 року № 37-р;
- запровадження сучасних технологій регулювання техногенної та природної безпеки, зокрема управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій;
- проведення модернізації централізованої системи оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;
- розроблення та реалізація Концепції створення і функціонування підсистеми моніторингу і прогнозування ризику виникнення надзвичайних ситуацій єдиної державної системи цивільного захисту та Регламенту функціонування системи моніторингу небезпечних техногенних і природних процесів;
- прискорення створення в регіонах системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112;
- здійснення комплексу заходів щодо гарантованого укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України;
- завершення технічної інвентаризації та створення фонду захисних споруд;
- підвищення рівня навчання населення основам захисту від небезпек шляхом популяризації культури безпеки життєдіяльності;
- розроблення відповідно до частини 3 статті 114 Кодексу цивільного захисту України, а також до пункту 3 статті 66 Додаткового протоколу 1 від 08 червня 1977 року до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради УРСР № 7960-XI від 18.08.1989 р. (набуло чинності для України 25 липня 1990 року), та забезпечення персоналу ДСНС України, який виконує завдання в зоні АТО, посвідченнями особи міжнародного зразка, виготовленого згідно з рекомендаціями статті 14 глави V «Цивільна оборона» Додаткового протоколу 1.

Техногенна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем техногенної безпеки:

а) на транспорті

перегляд та внесення змін до законодавчих та регуляторних актів, необхідних для вдосконалення системи нагляду і управління безпекою на всіх видах транспортних засобів;

удосконалення системи сертифікації за всіма видами транспорту та приведення актів, що регламентують їх діяльність, відповідно до міжнародних вимог;

розроблення та впровадження процедур, методичних рекомендацій та листів самооцінки для водіїв транспортних засобів певних категорій, експлуатантів повітряних, морських та річкових суден щодо впровадження елементів системи управління безпекою руху та судноплавства;

розроблення, впровадження методів та процедур контролю (сертифікаційних аудитів) за ефективністю функціонування систем управління безпекою для суб'єктів автомобільного, авіаційного, водного, залізничного транспорту для визначення факторів небезпеки і

управління ризиками;

забезпечення технічних можливостей контролю автотранспорту щодо відповідності екологічним нормам «Євро»;

забезпечення підготовки персоналу стосовно принципів та процедур виявлення загроз, управління факторами ризику, процедурам надання повідомлень про загрози, управління базами даних з безпеки руху;

розробка та впровадження Державної програми з безпеки польотів в Україні з визначенням прийнятого рівня безпеки польотів, впровадження індикативної системи моніторингу стану безпеки польотів на державному рівні, впровадження системи «just culture» та заходів щодо створення єдиної інформаційної системи моніторингу подій з безпеки польотів відповідно до рекомендацій Керівництва з управління безпекою польотів (ICAO, Doc 9859 - AN/474);

введення в дію Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації, проект якої ухвалено 02 жовтня 2013 року на засіданні Кабінету Міністрів України;

створення та підтримання функціонування баз даних подій та інцидентів системи міжнародного обміну інформацією з безпеки руху з повноважними міжнародними органами.

б) на об'єктах підвищеної небезпеки

запровадження сучасних технологій регулювання техногенної безпеки, зокрема управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій;

завершення створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення;

завчасне накопичення необхідної кількості засобів індивідуального та колективного захисту виробничого персоналу і населення від вражальних факторів у зоні можливого забруднення;

створення ефективних систем технологічного контролю і діагностики безаварійної зупинки виробництва та уникнення аварійної ситуації;

здійснення перегляду меж зон радіоактивного забруднення територій України шляхом внесення змін до Законів України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

забезпечення належного бюджетного фінансування заходів радіаційного, хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації токсичних речовин.

в) у паливно-енергетичному комплексі

– проведення модернізації, реконструкції та технічного переоснащення енергетичної мережі та енергетичних об'єктів на базі нових технологій, сучасного обладнання та передових методів управління, що забезпечить формування оптимальної структури генеруючих потужностей і системоутворюючої мережі, підвищення надійності та ефективності енергозабезпечення споживачів, а також впровадження автоматизованих систем управління, систем моніторингу та діагностики.

г) на об'єктах життєзабезпечення

неприпустимість подальшого зниження рівня безпеки та зменшення тривалості роботи об'єктів життєзабезпечення унаслідок експлуатації споруд, конструкцій, обладнання та інженерних мереж, які працюють на межі вичерпання свого ресурсу і становлять потенційну небезпеку для життя та діяльності людей;

визначення ризиків виникнення аварій на конкретних важливих об'єктах та створення їх реєстру з обмеженим доступом до нього;

проведення подальшого комплексного обстеження стану технологічного обладнання лінійної частини магістральних газопроводів, газорозподільних станцій, компресорних станцій, засобів автоматики і телемеханіки енергетичного обладнання, покращення фізичної охорони важливих об'єктів життєзабезпечення;

оптимізація централізованих систем водопостачання та водовідведення, будівництво

та реконструкція станцій водопідготовки та доочистки питної води в населених пунктах, насамперед, в дошкільних, шкільних та лікувальних закладах;

приведення зон санітарної охорони та водоохоронних зон джерел питного водопостачання до нормативних вимог, забезпечення дотримання їх режимів;

удосконалення нормативно-правового та науково-технічного забезпечення щодо дотримання якості питної води та питного водопостачання відповідно до стандартів Європейського Союзу;

збільшення обсягів робіт з обслуговування і ремонту житла із застосуванням новітніх енергозберігаючих технологій і матеріалів, ліквідація аварійного (ветхого) житла, відновлення та ефективна експлуатація ліфтового господарства;

реконструкція, модернізація та заміна зношеного обладнання електроенергетики, локальних водоочисних споруд, фільтрувальних станцій, систем тепlopостачання, систем водопостачання та водовідведення;

розроблення типових проектів будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд цивільного захисту різної місткості.

Пожежна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем пожежної безпеки

Основні шляхи розв'язання проблем з питань пожежної безпеки:

удосконалення нормативно-правової бази у сфері пожежної безпеки;

забезпечення об'єктів сучасними ефективними системами автоматичного протипожежного захисту;

створення нормативної кількості підрозділів місцевої та добровільної пожежної охорони для забезпечення протипожежного захисту сільських населених пунктів, вирішення питань щодо їх функціонування за рахунок коштів місцевих бюджетів;

запровадження сучасних методів управління ризиками у сфері пожежної безпеки, розроблення методик оцінювання пожежних ризиків;

розроблення та запровадження ефективних методів нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки з використанням ризик-орієнтованих підходів;

здійснення комплексу заходів щодо оснащення пожежно-рятувальних підрозділів сучасною пожежо-рятувальною технікою та засобами рятування і пожежогасіння.

Природна безпека

Основні шляхи розв'язання проблем з питань природної безпеки:

реалізація комплексних протипаводкових заходів захисту в басейні р. Тиси у Закарпатській області;

реалізація комплексних протипаводкових заходів захисту у басейнах річок Дністра, Прута та Сірету;

реалізація заходів захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод;

планування та проведення протизсувних та протикарстових заходів;

забезпечення прогнозування вірогідності виникнення небезпечних явищ природного характеру на сучасному рівні;

здійснення технічного і технологічного переоснащення сучасними приладами та обладнанням, засобами зв'язку, обробки та передачі інформації пунктів гідрометеорологічних спостережень та центрів прогнозування;

збільшення темпів автоматизації гідрометеорологічних спостережень та робіт, забезпечення мережі гідрометеорологічних спостережень новітніми технічними та технологічними засобами вимірювання;

забезпечення гідрометеорологічної мережі радарми доплерівського типу з

покриттям усієї території України метеорологічною радіолокаційною інформацією;

упровадження нових сучасних дієвих механізмів для здійснення контролю за реалізацією державної політики у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, посилення нагляду за дотриманням вимог санітарного законодавства безпосередньо на об'єктах та у відомчих організаціях;

удосконалення організації діяльності лабораторних підрозділів мережі лабораторного контролю Держсанепідслужби через заміну приладів з обмеженими аналітичними можливостями на сучасні багатofункціональні комплекси.
